

Boeken zonder grenzen (en aan het zwembad)**De Standaard*** - 16 Mar. 2015
Pagina 38

* De Standaard/Antwerpen, De Standaard/Limburg, De Standaard/Oost-Vlaanderen, De Standaard/Vlaams-Brabant/Brussel, De Standaard/West-Vlaanderen

Met emotie en nostalgie zal het debat over de bibliotheken nergens toe leiden, denkt Filip De Rynck. Wel kunnen we het aanwenden om de weeffouten van het bibliotheekdecreet te herstellen. Als de bibliotheek van de toekomst ook bestuurlijk efficiënt georganiseerd is, kan de gebruiker er alleen maar beter van worden. Elke andere belastingbetaler ook.

Ik ben emotioneel ook zeer gehecht aan de bibliotheek van mijn jeugd. Die hoorde bij het Davidsfonds en dateerde nog van voor de verplichting om een gemeentelijke openbare bibliotheek op te richten (1978). Felicie, zo heette de oude dame die bij het ronkende kachelteje de uitleningen op een fiche noteerde. Boeken van Boon, Claus, Geeraerts en Wolkers: die zaten in een bijzondere glazen kast waarvan zij alleen de sleutel had. Ze keek boven haar metalen leesbrilletje om in te schatten of de aanvrager wel matuur genoeg was voor het opwindende boek dat hij schroomvallig blozend durfde aan te vragen. Warme herinneringen, maar met emotie en nostalgie zullen we in dit debat niet veel opschieten. Veel mensen hebben allicht ook mooie verhalen over het zwembad van hun jeugd. Ondertussen gaat het helemaal niet goed met de zwembaden, toch ook een basisvoorziening. Daar is veel minder commotie over. Boeken liggen gevoeliger dan chloorwater.

Goede bedoeling, foute beslissing

Het was toen, in 1978, logisch dat de Vlaamse overheid, nog met veel jeugdpuistjes, decreeteerde dat elke, pas gefusioneerde gemeente, een bibliotheek moest oprichten. De logica van de fusie in 1976 was immers dat de grotere gemeenten beter dergelijke voorzieningen konden dragen. Al snel bleek dat de fusie niet tot een stijging van de middelen van de gemeenten leidde. Bovendien wisten we toen al dat veel gemeenten nog altijd te klein waren om een hele reeks basisvoorzieningen te kunnen uitbouwen. Op veel plaatsen was de gemeentelijke kaart hertekend op basis van grillige partijpolitieke patronen, soms zonder enige geografische logica. Toch is die schaal als basis gebruikt voor de decretale verplichting: politiek helder en simpel, economisch en sociologisch een foute beslissing.

Die verplichting heeft ertoe geleid dat soms op heel korte afstanden van elkaar identieke bibliotheken zijn opgericht, die allemaal hetzelfde aanbod hebben met allemaal eigen infrastructuur, eigen personeel en een eigen bestuur. In een Vlaamse regio van pakweg 200.000 inwoners gemiddeld 12 ongeveer identieke en autonome bibliotheken apart uitbouwen en uitbaten: dat is vragen om overlap en inefficiëntie. De parallel met de zwembaden geldt ook hier: gelukkig is er geen decreet geweest dat ook dit per gemeente verplichtte. Helaas is er ook nooit een decreet gekomen dat dit op streekniveau wél verplichtte, om dan tot een rationele spreiding en verdeling van de kosten te komen over alle inliggende gemeenten. We hadden nu meer en beter gespreide zwembaden gehad.

De keuze toen voor de schaal van de afzonderlijke gemeenten komt nu als een boomerang terug: de financiële toestand is penibel en het zou inderdaad kunnen dat de dienstverlening nog drastischer vermindert dan nu al het geval is of dat bibliotheken dichtgaan. In het debat lijken velen niet te weten dat niet de Vlaamse overheid de grootste kosten voor de bibliotheken draagt maar al vanaf 1978 de gemeenten zelf: voor elke Vlaamse euro staan er zes lokale euro's.

Andere criteria

De bibliotheek van Felicie bestaat niet meer en de nieuwe bibliotheek zal niet langer een hoop boeken zijn met nu en dan een lezing. De bibliotheek vervelt: meer een informatiehuis in allerlei vormen en via allerlei toepassingen. Maar dat vergt nieuwe investeringen en die zijn duur, in aankoop en in onderhoud. Het vergt wellicht zelfs ander personeel en aanpassingen van de infrastructuur.

De twee lijnen komen nu samen: armlastige gemeenten en een veranderend profiel van bibliotheken. Het brandpunt van de twee lijnen is een meer rationeel bedachte en efficiëntere, streekgerichte hertekening van het bibliothekennetwerk, waarbij de gemeentelijke grenzen niet langer de norm kunnen zijn. Zo kunnen we de historische hypotheek lichten en is het sluiten van sommige bibliotheken een beredeneerde keuze om het beleid voor de vernieuwde bibliotheek kansen te geven. Allerlei regionaal gespreide en gedecentraliseerde varianten van dienstverlening, ook via internet, zijn denkbaar maar wel bestuurd, gestuurd en georganiseerd vanuit een paar grote bibliotheken per streek.

Als verstokte lettervreter, voor wie boeken dagelijkse kost zijn, deel ik de emoties en de zorgen, maar de bestuurskundige in mij weegt die af tegen een meer zorgvuldige besteding van belastinggeld, die vooral zuurstof moet geven aan de nieuwe bib van straks. Wat nu, onder zware financiële druk gebeurt, is de natuurlijke correctie van weeffouten die we al enkele decennia meeslepen. De geschiedenis haalt ons in maar we herhalen die geschiedenis best niet, als we in een toekomst voor bibliotheken geloven. Als we toch binnen de gemeentelijke grenzen blijven denken en rekenen, dan gebeuren er zeker ongelukken.

De Vlaamse overheid moet nu doen wat ze al die decennia heeft nagelaten en wat her en der in aanzet wel door de provinciebesturen is gebeurd: in overleg met de gemeenten komen tot betere regionale afspraken en spreiding; prioritaire bibliotheken aanduiden; formules van gedecentraliseerde dienstverlening promoten; personeel en beheer poolen door vormen van gezamenlijk beheer op streekniveau. Maar zonder sterke sturing en dwingende aansporingen van autonome gemeenten zal dat niet lukken.

En nu we toch bezig zijn: neem dan meteen de zwembaden in deze regionale oefening mee. Anders gaan ze allebei kopje onder.

